

Аудіо-, відеозаписи та пристрої, за допомогою яких їх створюють, копіюють і редагують, вже давно стали невід'ємною частиною життя сучасного суспільства, швидко заповонивши собою всі його сфери. Як наслідок, збільшилася кількість кримінальних проваджень, матеріали яких являють собою аудіо- чи відеоінформацію, зафіксовану на різних носіях. Водночас зросла й актуальність судових експертиз за напрямом досліджень матеріалів і засобів відео-, звукозапису, які на сьогодні мають змогу вирішувати широкий спектр ідентифікаційних і діагностичних питань.

Судові експертизи (експертні дослідження) відео-, звукозапису проводяться за такими напрямами відповідно до експертних спеціальностей:

- 1) технічне дослідження матеріалів та засобів відео-, звукозапису;
- 2) дослідження диктора за фізичними параметрами усного мовлення, акустичних сигналів та середовищ;
- 3) лінгвістичне дослідження усного мовлення.

Об'єкти дослідження експертизи відео-, звукозапису

Об'єктами досліджень експертизи відео-, звукозапису є сигналограми: фонограми (запис сигналів звуку), відеограми (запис сигналів зображення), відеофонограми (запис сигналів звуку та зображення), зафіксовані на матеріальних носіях, а також безпосередньо самі матеріальні носії, засоби запису та відтворення аудіо-, відеоінформації.

Сигналограми можуть бути представлені в аналоговому або цифровому вигляді на магнітних, оптичних чи електронних носіях. За останні роки цифрове записування сигналу майже повністю витіснило аналогове, що, у свою чергу, внесло свої особливості в експертизу відео-, звукозапису.

Види досліджень, які проводяться під час експертизи відео-, звукозапису, та орієнтовний перелік вирішуваних питань:

1. Ідентифікаційні дослідження голосу та мовлення людини (встановлення індивідуальної та групової тотожності осіб шляхом порівняння їх голосів і мовлення на сигналограмах-зразках і досліджуваних сигналограмах).

Орієнтовні питання:

- Чи належать голос та мовлення особи, зафіксовані у фонограмі/відеофонограмі файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія)), громадянину «А»?

- Одній чи різним особам належать голос і мовлення, зафіксовані у фонограмі/відеофонограмі файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія))¹

- Чи одна і та сама особа бере участь у розмовах (або: промовляє фрази «...»); першою/другою вступає в розмову; звертається до співрозмовника як «Б»; до якої співрозмовник звертається як «В»; у розмовах, зафіксованих на ділянках запису з часовими інтервалами від «_год. _хв. _сек.» до «_год. _хв. _сек.» за часовими показниками програми (назва і версія програми) у фонограмі/відеофонограмі файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія))?

Для ототожнення осіб за усним мовленням експерту також надаються:

- порівняльні зразки голосу та мовлення, вимоги до яких описані нижче;
- протоколи (або їх копії) огляду та прослуховування досліджуваних записів, оформлені відповідно до процесуальних вимог;
- протоколи (або їх копії) про відібрання зразків голосу та мовлення.

2. Діагностичні дослідження голосу та мовлення людини (встановлення певних ознак голосу та мовлення особи).

Орієнтовні питання:

- Скільки осіб брало участь у розмові, зафіксованій у фонограмі/відеофонограмі файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія))?

- Записане у фонограмі/відеофонограмі файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія)) мовлення є спонтанним непідготовленим чи підготовленим (завченим)? Чи є у мовленні особи ознаки читання тексту?

- Яким голосом за висотою (група чоловічих чи жіночих голосів) промовлене мовлення (або окремі фрагменти, вказати які) у фонограмі/відеофонограмі файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія))?

Анонімні повідомлення, які надаються експерту без порівняльних зразків голосу та мовлення підозрюваного, підлягають лише діагностичним дослідженням. Орієнтовні питання:

- Якими є характеристики голосу диктора, що здійснює анонімне повідомлення у фонограмі файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія))

- Яким є зміст анонімного повідомлення, зафіксованого у фонограмі файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія))?

Визначення статі, віку, рівня освіти, професії, типу темпераменту, рис характеру, стану здоров'я тощо, а також психологічного й емоційного стану диктора за його голосом і мовленням виходить за межі компетенції експерта з експертними спеціальностями 7.1 (Технічне дослідження матеріалів та засобів відео-, звукозапису), 7.2 (Дослідження диктора за фізичними параметрами усного мовлення, акустичних сигналів та середовищ), 7.3 (Лінгвістичне дослідження усного мовлення).

Встановлення дослівного змісту розмов не є експертним завданням, оскільки не потребує застосування спеціальних знань. Встановлення дослівного змісту розмов залежно від визначеної ініціатором мети може здійснюватися стосовно всього усного тексту, його окремих фрагментів (дослівний зміст), або стосовно окремих дикторів (персоніфікований зміст). Орієнтовні питання (вирішуються як супутні за необхідності):

- Чи брав участь громадянин «А» у розмові, зафіксованій у фонограмі/відеофонограмі файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія)). Якщо так, то які саме слова та фрази ним промовлені?

У разі, якщо фонограми/відеофонограми містять тривалі записи розмов і не всі слова та фрази містять значущу для слідства інформацію, слід вказувати конкретні ділянки запису, стосовно яких необхідно встановити їх зміст:

- Який дослівний/персоніфікований зміст розмови, зафіксованої на ділянках запису з часовими інтервалами від «_год. _хв._сек.» до «_год. _хв._сек.» за часовими показниками програми (назва\версія програми)) у фонограмі/відеофонограмі файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія))?

Для діагностичних досліджень голосу і мовлення людини експерту також надаються протоколи (або їх копії) огляду та прослуховування досліджуваних записів, оформлені відповідно до процесуальних вимог.

3. Дослідження пристроїв звуко- та відеозапису. Діагностичні дослідження щодо встановлення технічних умов і технології отримання запису. Орієнтовні питання:

- Чи на даному пристрої (назва пристрою (модель/марка) (ідентифікаційні позначення пристрою (серійний номер\IMEI)) записана фонограма/відеофонограма/відеограма файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії, пристрої (назва носія,

пристрою (ідентифікаційні позначення носія, пристрою (серійний номер, IMEI))?

- Чи за допомогою даного комплексу апаратури (вказати складові елементи комплексу) було здійснено запис фонограми/відеофонограми/відеограми файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія))?

- За допомогою одного чи кількох технічних пристроїв зафіксовані фрагменти (визначити потрібні фрагменти відповідно до часових показників із зазначенням програми відтворення) у фонограмі/відеофонограмі/відеограмі файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія))?

- Чи зафіксовано у фонограмі/відеофонограмі/відеограмі файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія)), ознаки монтування?

- Чи зазнавала змін фонограма/відеофонограма/відеограма файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія))?

- Чи проводився запис фонограми/відеофонограми/відеограми файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія)), безперервно?

- Чи одночасно проводився запис відеозображення і звуку у відеофонограмі файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія)), та чи відповідає зміст відеозображення запису звуку?

- Оригіналом чи копією є фонограма/відеофонограма/відеограма файлу назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія))?

Слід зазначити, що з технічної точки зору оригіналом є фонограма/відеофонограма/відеограма, виконана в результаті запису сигналу безпосередньо від першоджерела на носій інформації, що знаходиться безпосередньо в пристрої (касета, вбудована пам'ять тощо) та іноді невіддільна від нього. Під копією розуміють файл, скопійований на будь-який інший носій інформації.

Для досліджень пристроїв звуко- та відеозапису, досліджень щодо встановлення технічних умов та технології отримання запису експерту надаються:

- оригінальна фонограма/відеофонограма/відеограма;
- пристрій, яким здійснювалася фіксація події та щодо якого ставляться питання;

- додаткове обладнання, що використовувалося для запису, у повному складі: мікрофон, джерело живлення, прилади управління, кабелі тощо; інструкція до нього з характеристиками;
- повні відомості про внесення конструктивних змін у пристрій запису та додаткове обладнання із зазначенням хронології таких змін та опис тракту запису від передавача (мікрофона, відеокамери) до приймача (технічного засобу фіксації) із зазначенням кількості каналів та інших супутніх технічних засобів;
- чистий носій для створення експериментальних записів.

Перелік питань не є вичерпним, а матеріали, пристрої і засоби, що надаються експерту, можуть варіюватися відповідно до конкретно поставленого питання.

4. Ідентифікаційні та діагностичні дослідження звукового середовища (встановлення тотожності та характеристик звукового середовища за ознаками досліджуваного об'єкта). Орієнтовні питання:

- У приміщенні чи на відкритій місцевості був виконаний запис фонограми файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія))?
- Яка тривалість звукових явищ (конкретизувати), зафіксованих у фонограмі файлу з назвою (назва файлу) у папці з назвою (назва папки), що міститься на носії (назва носія (ідентифікаційні позначення носія))?

Зразки голосу та мовлення - об'єкти, без яких проведення порівняльних (ідентифікаційних) досліджень є неможливим. Вони можуть бути експериментальними, умовно-вільними або вільними.

Експериментальні зразки - відібрані спеціально для проведення експертизи.

Умовно-вільні зразки - отримані при провадженні процесуальних дій, у процесі яких застосовується відео-, звукозапис у встановленому законом порядку.

Вільні зразки - записи, які за часом і характером не пов'язані з призначенням і проведенням експертизи (інтерв'ю, публічні виступи, записи особистого характеру тощо).

Будь-які з перелічених вище видів зразків повинні мати репрезентативність (достатність у їх кількості та якості) і бути порівнюваними (створювати можливість порівняння).

Вимоги щодо відбору зразків голосу та мовлення особи, стосовно якої ініціюється питання ідентифікації:

- фіксування зразків на апаратурі, яка забезпечує високу якість запису без застосування алгоритмів стиснення з втратою інформації (перевага надається форматам WAV, AVI, MKV);

- рекомендовано використання тієї ж (або аналогічної) апаратури запису (відеокамера, диктофон, телефонна лінія, радіозв'язок) та такого ж тракту запису, що й для досліджуваної сигналограми. Під трактом запису слід розуміти взаємозв'язок всіх апаратів і пристроїв, а також з'єднувальних ліній, застосованих при записуванні;

- дотримання технічних умов запису (оптимальний рівень запису сигналу, який не є слабким і, водночас, занадто гучним; відстань між мікрофоном і диктором - 50-70 см; мінімальний рівень реверберації приміщення (відсутність ет відлуння чи гулу як наслідків відбиття звукових хвиль від стін), відсутність фонових шумів і завад у вигляді мовлення інших осіб, музики, звуків ударів по клавіатурі комп'ютера під час друку, звуків вулиці з відкритого вікна тощо);

- тривалість мовлення - не менше 3 хв. без урахування пауз (слід наголосити, що ця вимога стосується тривалості безпосередньо мовлення особи, яке ототожнюється, а не тривалості запису в цілому);

- наявність у зразку фраз та слів, які були в досліджуваній сигналограмі;

- високий ступінь розбірливості мовлення (поскладова розбірливість 60-70 %, задовільна дикція, відсутність дуетних реплік);

- відповідність мов (неприпустимо, коли в досліджуваному записі звучить українська мова, а в зразку - російська);

- відповідність форм усного мовлення (неприпустимо, коли в досліджуваному записі звучить спонтанне непідготовлене мовлення, а в зразку - читання тексту);

- відповідність видів усного мовлення (монолог, діалог);

- відсутність вольового спотворення мовлення;

- максимальний збіг емоційного стану;

- спорідненість мовленнєвої ситуації.

Фонограма/відеофонограма, окрім анкетних даних особи та інших відомостей, передбачених процесуальною дією, повинна також містити дані про тип апаратури запису і під'єднуваного мікрофона (у разі його використання), тип носія, а також дані, що мають значення при проведенні досліджень лінгвістичними методами, а саме: місця найбільш тривалого проживання, знання мов, хронічні захворювання, що впливають на формування мовлення, захворювання в період часу між виконанням досліджуваного запису й експериментальних зразків (бронхіт тощо).

Недотримання хоча б деяких із зазначених вище вимог до відбору зразків голосу та мовлення особи, стосовно якої ініціюється питання ідентифікації, значно обмежує можливості експертизи відео-, звукозапису або і взагалі унеможлиблює її проведення.

Зверніть увагу!

✓ Для однозначного визначення об'єкта дослідження та його місцезнаходження слід указати в питанні, що ставиться на вирішення судової експертизи, **ім'я досліджуваного Файлу з розширенням (назва Файлу), назву каталогу (папки), в якому міститься досліджуваний файл, тип і назву носія. пристрою (назва носія, пристрою (ідентифікаційні позначення носія. пристрою (серійний номер. І MED), на якому він зафіксований** (наприклад: «... у фонограмі файлу з назвою «1181.wav» у папці з назвою «audio», що міститься на диску для лазерних систем зчитування «MAXIMUS» DVD-R 4.7 Gb 16x...»);

✓ Питання на вирішення судової експертизи відео-, звукозапису слід виносити лише після детального опрацювання записів, складання протоколів їх огляду і прослуховування та лише стосовно тих об'єктів (або фрагментів), які мають значення для слідства.

✓ З метою уникнення тривалих строків виконання експертиз, для узгодження мети, чіткості й доцільності поставлених питань перед призначенням експертизи необхідно проконсультуватися з експертом.